

ממצאי מעקב מורחב

מקרקעי תעש

"ניהול מקרקעי תעש", דוח שנתי 55א, עמ' 223
 "מקרקעי תעש - זיהומי הקרקע ומי התהום והכנת תכניות מתאר",
 דוח שנתי 56א, עמ' 331

תקציר

בנובמבר 1990 הוקמה חברת "התעשייה הצבאית לישראל בע"מ (תעש)" (להלן - תעש) כדי לקבל לידיה כעסק פועל את התעשייה הצבאית, שפעלה עד אז כיחידת סמך¹ במשרד הביטחון (להלן - משהב"ט). בהסכם הנכסים להקמתה של תעש נקבע, כי יוחכרו לה בחוזי חכירה כ-80,000 דונם, מרביתם אדמת מינהל מקרקעי ישראל (להלן - המינהל). במהלך שנות התשעים פינתה תעש את מפעליה ממספר מתחמים בארץ (במרכז הארץ, בהרצליה, בתל-אביב ובירושלים).

1. אחת הקרקעות שנכללו בהסכם הנכסים היא קרקע במתחם שבמרכז הארץ. במועד ההקמה קיבלה תעש את המתחם, כ-3,800 דונם, ומתוך כך גם שטח עם מצבורי תחמושת שלל ממלחמת ששת הימים ונפלים². התעשייה הצבאית גידרה חלק מהשטח שזוהם בנפלים (להלן - שטח הנפלים). שטח הנפלים לא אובטח כ-35 שנה מאז 1968 ועד לנובמבר 2003.

משנת 1968 ולאורך שנות השבעים העלו צה"ל ומשהב"ט רעיונות שונים שלא צלחו לפינוי הנפלים. בשנות השמונים לא נעשה דבר לפינוי הנפלים. בשנים 1992-2006 ניהלו תעש והמינהל משא ומתן להחזרת המתחם מתעש למינהל, לרבות משא ומתן החל מ-1997 לניקוי מהתחמושת ומהנפלים. החל מאוגוסט 2006 ניהלו המינהל ומשהב"ט משא ומתן לניקוי המתחם. הסכם לא נכרת בין הצדדים, ועד לאוגוסט 2009 טרם הוחל בניקוי המתחם.

2. בהסכמים בין תעש לבין המינהל לפינוי מתחמים נקבעה מחויבותה של תעש להעביר את החזקה למינהל, גם אם לא תטוהר הקרקע. המינהל לא קיבל מתעש את המתחמים שפינתה בהרצליה, תל-אביב וירושלים, ובהם מתחמים שטוהרה בהם הקרקע. בפועל אין מי שאחראי על הקרקע, שומר עליה או מאתר מקרי פלישה והסגות גבול.

3. משלהי שנות התשעים (ועד לנובמבר 2004) שררו מחלוקות במספר נושאים עקרוניים בין משרדי הממשלה לבין עצמם ובין תעש לבין המדינה. המחלוקות נותרו ללא פתרון משך שנים, ועיכבו את הטיפול בזיהום הקרקע שבמתחמי תעש באזור השרון ובזיהום מי התהום. גם הטיפול בנזקי איכות הסביבה במקרקעי תעש על ידי הגורמים המוסמכים, שנועד להתבצע במסגרת יישום החלטת הממשלה מאוגוסט

1 ההתייחסות בדוח זה היא לתעשייה הצבאית כיחידת הסמך ולתעש כחברה.

2 ההתייחסות בדוח זה לפריטי התחמושת כאל נפלים, נוכח עשרות השנים שחלפו ממועד הבאתם לשטח הנפלים בשנת 1967.

2005 להפריט את תעש, אינו מתבצע כנדרש. זאת למרות הפגיעה בציבור והסכנות לבריאותו, הנובעות מהתפשטות הזיהום בקרקע ובזיהום מי התהום, הנזקים הנגרמים בעטיו ועלות השיקום של מקורות המים ההולכת וגדלה.

פעולות הביקורת

בתקופה יולי 2003 - נובמבר 2004 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על מקרקעי תעש לרבות המתחם שבמרכז הארץ, על מתחמים שפינתה תעש ועל פעולות שננקטו לטיפול בזיהום הקרקע שבמתחמי תעש ובזיהום מי התהום. ממצאי הביקורת פורסמו בדוח שנתי א55³ ובדוח שנתי א56⁴ (להלן - הביקורת הקודמת). בתקופה מרס-דצמבר 2008 ערך משרד מבקר המדינה, לסירוגין, ביקורת מעקב אחר תיקון הליקויים במספר נושאים שהועלו בביקורת הקודמת. ביקורת המעקב נערכה בתעש, במשהב"ט ובמינהל. בדיקות השלמה נערכו במשרד להגנת הסביבה ובמשרת ישראל. מספר נתונים עודכנו לאוגוסט 2009.

עיקרי הממצאים

זיהום קרקעות ומי תהום

בביקורת המעקב עלה, כי גם בחלוף כארבע שנים ממועד הביקורת הקודמת לא נערכו סקרי הקרקע הדרושים במתחמי תעש ולא בוצע טיפול מקיף בזיהומים הקיימים בהם. משרד האוצר, המשרד להגנת הסביבה, הרשות הממשלתית למים ולביוב (רשות המים), המינהל ותעש כשלו בטיפול בזיהום הקרקע שבמתחמי תעש ובזיהום מי התהום. גם הטיפול בנזקי איכות הסביבה במקרקעי תעש, שנועד להתבצע במסגרת יישום החלטת הממשלה מאוגוסט 2005 להפריט את תעש, לא התבצע, נוכח העיכוב המתמשך בתהליך ההפרטה, שאין לדעת מתי ייצא אל הפועל. מדובר בליקויים מהותיים וחמורים, המתמשכים למרות הפגיעה בציבור והסכנות לבריאותו, הנובעות מהתפשטות הזיהום בקרקע ובמי התהום, הנזקים הנגרמים בעטיו ועלות השיקום של מקורות המים ההולכת וגדלה.

פיקוח על קרקעות שתעש פינתה

בביקורת הקודמת נמצא, כי תעש פינתה בשנות התשעים מתחמים בהרצליה, בתל-אביב ובירושלים, אך המינהל לא קיבל אותם ממנה. כך אין בפועל אחראי לקרקע, שומר עליה או מאתר מקרי פלישה והסגת גבול. בביקורת המעקב נמצא, כי ליקויים אלו לא תוקנו.

3 מבקר המדינה, דוח שנתי א55 (2004), "ניהול מקרקעי תעש", עמ' 223.

4 מבקר המדינה, דוח שנתי א56 (2005), "מקרקעי תעש - זיהומי הקרקע ומי התהום והכנת תכניות מתאר", עמ' 331.

בביקורת הקודמת העיר משרד מבקר המדינה, כי על מועצת מקרקעי ישראל להחליט בעניין החזרה למינהל של קרקעות שפינתה תעש ועליה לדון בסוגיות השמירה, האחזקה והפיקוח על קרקעות אלו בטרם החזרתן למינהל. ביוני 2004 הודיע המינהל למשרד מבקר המדינה, כי הוא מקבל עמדה זו. בביקורת המעקב נמצא, כי הנהלת המינהל לא העלתה בפני מועצת מקרקעי ישראל את סוגיית השמירה, האחזקה והפיקוח על קרקעות שתעש פינתה. ממילא המועצה לא קיבלה החלטות בעניין זה או בעניין החזקת המינהל בקרקעות שפוננו. זאת למרות הדיווח של המינהל לוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004, שיעשה כן בעקבות ממצאי הביקורת הקודמת.

מתחם במרכז הארץ

החלטת ממשלה מאוקטובר 2004

בעקבות הביקורת הקודמת החליטה הממשלה באוקטובר 2004, כי המינהל, משהב"ט, תעש והמשרד להגנת הסביבה יגבשו תכנית לניקוי המתחם מתחמושת, נפלים וכל פסולת אחרת. בביקורת המעקב נמצא, כי גורמים אלה לא הגיעו לכלל תכנית מוסכמת, לרבות המקורות הכספיים הדרושים להוצאה לפועל של תכנית כזו.

האבטחה בשטח הנפלים

בדצמבר 2004 דיווח משהב"ט לוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת, כי "אין גניבה בשטח [הנפלים]". בביקורת המעקב נמצא, כי אבטחת שטח הנפלים, שהחלה במהלך הביקורת הקודמת בנובמבר 2003, לא מנעה באופן מספק כניסה של בלתי מורשים לשטח, ועל פי מסמך של הממונה על הביטחון במערכת הביטחון (להלן - מלמ"ב) ממרס 2008, קרו מספר אירועים חריגים שבהם נגנבו חומרי נפץ מהמתחם. העובדות המתוארות מקבלות ממד חומרה נוסף על רקע סכנת העימות והטרור, שכן עדיין מתאפשר לגורמים עוינים ואחרים לגנוב אמצעי לחימה שעלולים לשמש למטרות טרור או למעשים פליליים.

עלויות האבטחה

בביקורת המעקב נמצא, כי הפתרון הזמני, כשלושה חודשים, של אבטחת המתחם במימון משהב"ט, שנכתב בהחלטת הממשלה מאוקטובר 2004, נמשך כבר מעל לארבע שנים. בפועל הסתכמו עלויות האבטחה של שטח הנפלים בכ-10.8 מיליון ש"ח בתקופה נובמבר 2003 - דצמבר 2008. עלות זו מהווה יותר ממחצית העלות לפינוי המעורמים והנפלים העיליים שנאמדה במשהב"ט במרס 2008. אבטחת המתחם לאורך שנים ללא פינוי הנפלים מובילה לבזבז מתמשך של כספי הציבור.

פינוי הנפלים

בהערות ראש הממשלה מאוקטובר 2004 לדוח שנתי 55א של מבקר המדינה נכתב, כי פרויקט פינוי התחמושת והנפלים אמור לצאת לדרך, וכי בפברואר 2004 סיכמו תעש,

המינהל ומשהב"ט את דרך הטיפול במתחם. בביקורת המעקב נמצא, כי המשא ומתן בין תעש למינהל לפינוי המתחם לרבות שטח הנפלים נמשך כשנתיים נוספות עד יולי 2006, חלקו נערך בהשתתפות משהב"ט, אך הוא לא הבשיל לכדי הסכם בין הצדדים. גם משהב"ט ותעש לא הגיעו להסכמה עד מאי 2008⁵ על פינוי מערומי התחמושת העיליים בלבד. עד למועד סיום ביקורת המעקב בדצמבר 2008 טרם עלה בידי משהב"ט והמינהל להסכים על תכנית אופרטיבית לפינוי המתחם מהתחמושת ומהנפלים שבו.

משהב"ט והמינהל דנו רק בחלק מהעקרונות שקבע המינהל ביולי 2006 כתנאי לחתימה על הסכם עם משהב"ט לפינוי הנפלים ולמכירת החול. הסכם אינו נראה לעין ולא הוחל בפינוי הנפלים.

כדי להתניע את תהליך טיהור המתחם מנפלים, על פי סיכום מנהל המינהל ומנכ"ל משהב"ט מאוקטובר 2005, נדרש היה לבצע סקר קרקע נוסף במקום זה שבוצע בינואר 1994. זאת בגלל משך הזמן שחלף מביצוע הסקר הקודם, שבמהלכו חלו תזוזה של החולות במתחם והתפשטות הצמחייה בו.

בביקורת המעקב נמצא, כי הדיווח שמסר ראש חטיבת נכסים במשהב"ט, מר אריה לב, לוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004, כי להערכתו "תוך חודש או חודש וחצי תתחיל העבודה [לפינוי מערומי התחמושת העיליים] כבר בשטח", לא היה מבוסס, היות שלא הסתמך על תכנית אופרטיבית קונקרטית כלשהי לפינוי הנפלים. יוצא מכך, שהוועדה קיבלה דיווח מרגיע שלא התממש כשבפועל נמשכו הסחבת ואי-הטיפול. כל זאת, למרות הביקורת ולמרות המצב החמור בשטח.

בביקורת המעקב עלה, כי לא מומשו ההחלטות של המנכ"לים במשהב"ט, פינחס בוכריס - ממרס 2008, ואלוף (מיל') עמוס ירון - מספטמבר 2004, ושל המשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב, יחיאל חורב - מנובמבר 2006, לפעול מיידית לפינוי מערומי התחמושת העיליים. משהב"ט לא תקצב את פינוי מערומי התחמושת העיליים; ובכך לא עמד בדיווחו לוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004.

חלפו כשלוש שנים וחצי מהמועד שבו החליט מנכ"ל משהב"ט, אלוף (מיל') עמוס ירון, לפעול מיידית לפינוי מערומי התחמושת העיליים בספטמבר 2004, ועד שמלמ"ב הציג במרס 2008 לדיון בראשות המנכ"ל, פינחס בוכריס, הצעות מחיר מפורטות לביצוע הפינוי. תקופה הנמשכת כשלוש שנים וחצי כדי לסכם במשהב"ט הצעות מחיר לפינוי המערומים העיליים אינה סבירה ומעידה גם היא על הסחבת הבלתי נסבלת ועל הטיפול הבלתי תקין בפינוי המתחם על ידי כל הגורמים המעורבים.

דרישה לתשלום ארנונה

כל עוד המינהל אינו מקבל לידי את המתחם שבמרכז הארץ (בגלל העיכוב המתמשך בפינוי שטח הנפלים), תעש ומשהב"ט עלולים לשאת בחיובי ארנונה⁶ בגין חלק משטח הנפלים, המסתכמים בכ-46 מיליון ש"ח לתקופה 1996-2005 ו-2008.

5 במאי 2008 לקח על עצמו המינהל את הובלת הפרויקט לפינוי הנפלים לרבות הוצאת מכרז.

6 חיובי הארנונה מתבררים בהליכים משפטיים.

סיכום והמלצות

משרד מבקר המדינה רואה בחומרה את העובדה שמשרד הביטחון, המינהל ותעש מגלים סחבת ואזלת יד מתמשכת לאורך שנים בטיפול בליקויים מרכזיים וחמורים שעליהם הצביע מבקר המדינה בשנת 2004 בדוח שנתי 55א בנושא ניקוי המתחם שבמרכז הארץ מתחמושת, נפלים וכל פסולת אחרת. מדובר במחדל ביטחוני ובטיחותי מתמשך, הגובל בסיכון ממשי לשלום הציבור. בנוסף לכך, הסחבת בטיפול ואי-פינוי המתחם מהנפלים גרמה לבזבז משאבים כספיים, שהיה נמנע לו ההחלטות לפינוי היו מתבצעות כסדרן.

נוכח ממצאי ביקורת המעקב בדבר התמשכות הליקויים והמחדלים שנמצאו בביקורת הקודמת בעניין המתחם שבמרכז הארץ, מן הראוי, כי המינהל ומשרד הביטחון ישפרו את שיתוף הפעולה ביניהם, ויפעלו יחדיו בנמרצות וללא דיחוי לטיהור המתחם מאמצעי הלחימה ומהנפלים. משרד מבקר המדינה מעיר, כי הגיע המועד לסיים התנהלות מבישה זו, בה הגורמים המוסמכים אינם פועלים בנחישות הראויה לפתרונה ובתוך שכך מסכנים חיי אדם. מן הראוי ששר הביטחון, שר האוצר ומנכ"ל משרד ראש הממשלה יידרשו לפתרון בעיה זו.

נוכח הסכנות לבריאות הציבור הנובעות מהטיפול החלקי של כל הגורמים האמורים לטפל במפגע הסביבתי החמור של זיהום הקרקע שבמתחמי תעש והזיהום במי התהום, על כל הגורמים הקשורים למקרקעי תעש לפעול מיידית כדי למנוע את המשך התפשטות הזיהומים הקיימים, ולפעול לאלתר לסילוקם. נוכח האמור לעיל, ראוי ששר הביטחון, שר האוצר, השר להגנת הסביבה ומנכ"ל משרד ראש הממשלה יידרשו בהקדם לפתרון סוגיות אלה.

עוד מעיר מבקר המדינה, כי קיימת חשיבות עליונה לדיווחים מבוססים של הגופים המבוקרים לראש הממשלה ולכנסת לצורך ביצוע פיקוח ובקרה יעילים על תיקון הליקויים שהעלה מבקר המדינה. בביקורת המעקב נמצאה אי-עמידה מהותית בדיווחים שמסרו משרד הביטחון והמינהל בדיון הוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004, המטילה ספק בתקפות הדיווחים.

מבוא

בנובמבר 1990 הוקמה חברת "התעשייה הצבאית לישראל בע"מ (תעש)" (להלן - תעש) על מנת לקבל לידיה כעסק פועל את התעשייה הצבאית, שפעלה עד אז כיחידת סמך⁷ במשרד הביטחון (להלן - משהב"ט). בהסכם הנכסים להקמתה של תעש נקבע, כי יוחכרו לה בחוזי חכירה כ-80,000 דונם, מרביתם אדמת מינהל מקרקעי ישראל (להלן - המינהל). במהלך שנות התשעים פינתה תעש את מפעליה ממספר מתחמים בארץ (מתחמים במרכז הארץ, בהרצליה, בתל-אביב ובירושלים).

7 ההתייחסות בדוח זה היא לתעשייה הצבאית כיחידת הסמך ולתעש כחברה.

1. אחת הקרקעות שנכללו בהסכם הנכסים היא קרקע במתחם שבמרכז הארץ. במועד ההקמה קיבלה תעש את המתחם, כ-3,800 דונם, ומתוך כך גם שטח עם מצבורי תחמושת שלל ממלחמת ששת הימים ונפלים⁸, שקיבלה על עצמה התעשייה הצבאית ב-1968. התעשייה הצבאית גידרה כ-315 דונם, המהווים חלק מהשטח שזוהם בנפלים (להלן - שטח הנפלים). בשנת 1992 "נטשה" תעש (כעולה ממסמכיה) את המתחם, אך המשיכה במשך שנים רבות בפעילויות, כגון החזקת המפתחות לשטח, שמירה, גידור, ביטוח רכוש והפעלת חברה פרטית במועדים שונים לסקרים ולטיפול בנפלים שבשטח.

מתצלומי אוויר ולפי סקר מינואר 1994 שהגישה לבקשת תעש חברה פרטית, התברר, שבשטח הנפלים וצפונית לו מפוזרים אלפי פריטי תחמושת ובהם קטיושות, פגזי ארטילריה, רימוני יד, מוקשים נגד טנקים וחומרי נפץ, וכי התעשייה הצבאית קברה ביוזמתה נפלים במספר אזורים והרחיבה את שטח מפעלה על חשבון שטח הנפלים. עוד נטען בסקר, כי שטח הנפלים שימש את התעשייה הצבאית כ"מזבלה" לפריטי תחמושת שנועדו להשמדה. יצוין, כי בספטמבר 2009 הודיעה תעש למשרד מבקר המדינה, כי היא דוחה מכל וכל את הנאמר בסקר על השימוש בשטח הנפלים כ"מזבלה".

משנת 1968 ולאורך שנות השבעים העלו צה"ל ומשהב"ט רעיונות שונים שלא צלחו לפינוי הנפלים. בשנות השמונים לא נעשה דבר לפינוי הנפלים. בשנים 1992-2006 ניהלו תעש והמינהל משא ומתן להחזרת המתחם מתעש למינהל, לרבות משא ומתן החל משנת 1997 לניקוי מהתחמושת ומהנפלים. החל מאוגוסט 2006 ניהלו המינהל ומשהב"ט משא ומתן לניקוי המתחם. הסכם לא נכרת בין הצדדים, ועד לאוגוסט 2009 טרם החזירה תעש למינהל את המתחם וטרם הוחל בניקוי מהתחמושת ומהנפלים.

2. בהסכמים בין תעש לבין המינהל לפינוי מתחמים נקבעה מחויבותה של תעש להעביר את החזקה למינהל, גם אם לא תטוהר הקרקע. תעש פינתה במהלך שנות התשעים מתחמים בהרצליה, תל-אביב וירושלים, ובהם מתחמים שטוהרה בהם הקרקע, אך המינהל לא קיבל אותם חזרה ממנה. בפועל אין מי שאחראי על הקרקע, שומר עליה או מאתר מקרי פלישה והסגת גבול.

3. משלהי שנות התשעים (ועד לנובמבר 2004) שררו מחלוקות במספר נושאים עקרוניים בין משרדי ממשלה לבין עצמם ובין תעש לבין המדינה. המחלוקות נותרו ללא פתרון משך שנים, ועיכבו את הטיפול בזיהום הקרקע שבמתחמי תעש באזור השרון ובזיהום מי התהום. גם הטיפול בנוזי איכות הסביבה במקרקעי תעש על ידי הגורמים המוסמכים, שנועד להתבצע במסגרת יישום החלטת הממשלה מאוגוסט 2005 להפריט את תעש, אינו מתבצע כנדרש. במצב דברים זה, לא זו בלבד שהציבור נפגע, אלא גם עלות שיקום המים הולכת וגדלה עם התפשטות הזיהום.

בתקופה יולי 2003 - נובמבר 2004 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על מקרקעי תעש, לרבות המתחם שבמרכז הארץ, על מתחמים שפינתה תעש ועל פעולות שננקטו לטיפול בזיהום הקרקע שבמתחמי תעש ובזיהום מי התהום. ממצאי הביקורת פורסמו בדוח שנתי א55⁹ ובדוח שנתי א56¹⁰ (להלן - הביקורת הקודמת). בתקופה מרס-דצמבר 2008 ערך משרד מבקר המדינה, לסירוגין, ביקורת מעקב אחר תיקון הליקויים במספר נושאים שהועלו בביקורת הקודמת. ביקורת המעקב נערכה בתעש, במשהב"ט ובמינהל. בדיקות השלמה נערכו במשרד להגנת הסביבה ובמשרת ישראל. מספר נתונים עודכנו לאוגוסט 2009.

8 ראו הערה מס' 2.

9 מבקר המדינה, דוח שנתי א55 (2004), "ניהול מקרקעי תעש", עמ' 223.

10 מבקר המדינה, דוח שנתי א56 (2005), "מקרקעי תעש - זיהומי הקרקע ומי התהום והכנת תכניות מתאר", עמ' 331.

ועדת המשנה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת החליטה שלא להניח על שולחן הכנסת ולא לפרסם נתונים בודדים מפרק זה לשם שמירה על ביטחון המדינה, בהתאם לסעיף 17 לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב]. חיסיון נתונים אלה אינו מונע את הבנת מהות הביקורת.

בטבלה שלהלן מובאת תמצית הליקויים שהועלו בביקורת הקודמת, תמצית הדיווחים שמסרו הגופים המבוקרים לאגף בכיר לביקורת המדינה והביקורת הפנימית שבמשרד ראש הממשלה (להלן - האגף לביקורת המדינה) (אוקטובר 2004) ולוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת (דצמבר 2004), ותמצית הממצאים שהועלו בביקורת המעקב:

מס'	הליקוי שהועלה בביקורת הקודמת	דיווח שנמסר בעקבות הביקורת הקודמת	ממצאי ביקורת המעקב
זיהום קרקעות ומי תהום			
1	תעש ומשרדי ממשלה שונים עסקו בהטלת האחריות זה על זה, במקום להוציא אל הפועל תכנית פעולה לטיפול בזיהום ולמניעת התפשטותו.	הצעדים שינקטו הרשויות ותעש לפתרון הבעיות שעלו בביקורת ישולבו במסגרת תכנית ההפרטה של תעש.	הליקוי לא תוקן: הזיהום נמשך. הרשויות המוסמכות ותעש כשלו בטיפול בזיהום הקרקע הקיים במתחמי תעש באזור השרון ובזיהום מי התהום.
פיקוח על קרקעות שתעש פינתה			
2	המינהל לא קיבל מתחמים שפינתה תעש, לרבות מתחמים שטוהרה בהם הקרקע.	המינהל יביא למועצת מקרקעי ישראל הצעה לקבל את השטחים שתעש פינתה לאחיותו, לאחזקתו ולשמירתו.	הליקוי לא תוקן: המינהל לא קיבל מתחמים שפינתה תעש ולא העלה בפני מועצת מקרקעי ישראל את ההצעה. ממילא המועצה לא קיבלה החלטות בעניין זה או בעניין החזקת המינהל בקרקעות שפוננו.
מתחם במרכז הארץ			
3	שטח הנפלים לא אובטח כ-35 שנים, מאז 1968 ועד לנובמבר 2003.	משהב"ט הציב במהלך הביקורת הקודמת שמירה במתחם כפתרון זמני - שלושה חודשים.	הליקוי תוקן: משהב"ט ממשיך לתקצב את השמירה למעלה מחמש שנים. אולם, עלות השמירה, כ-10.8 מיליון ש"ח, מהווה כמחצית מהעלות המתוכננת לפינוי הנפלים העיליים.
4	הממונה על הביטחון במערכת הביטחון לא פעל בתקיפות להוצאת הנחיות להפעלת האבטחה.	לא ניתנה התייחסות.	הליקוי תוקן: הממונה על הביטחון במערכת הביטחון הוציא הנחיות לשמירה על השטח.
5	תעש לא פעלה די למניעת כניסת בלתי מורשים למתחם, ולהקטנת הסיכון לשלום הציבור ממצבורי התחמושת והנפלים, שלא אובטחו.	משהב"ט מאבטח את השטח זה תקופה ארוכה, אין כניסה ואין יציאה של אף אדם לשטח. אין גניבה בשטח ואין הוצאה של אמצעי לחימה מהשטח.	הליקוי תוקן חלקית: א. האבטחה שיפרה את המצב בשטח לעומת המצב ששרר לפני הביקורת הקודמת, אך לא מנעה באופן מספק כניסה של בלתי מורשים לשטח. ב. עדיין נשקפת סכנה לביטחון הציבור ולבטיחותו.

מס'	הליקוי שהועלה בביקורת הקודמת	דיווח שנמסר בעקבות הביקורת הקודמת	ממצאי ביקורת המעקב
6	המשא ומתן בין תעש לבין המינהל בשנים 1992-2004 להחזרת המתחם מתעש למינהל, לרבות משא ומתן החל מ-1997 לניקוי מהתחמושת ומהנפלים, לא השתכלל לכדי הסכם.	א. משהב"ט ותעש יגיעו להסכמות ביניהם. על פי הערכה בתוך חודש או חודש וחצי תתחיל העבודה לפינוי הנפלים העיליים כבר בשטח. ב. משהב"ט נעתר לממן את הפינוי של הנפלים העיליים.	<u>הליקוי לא תוקן:</u> א. טרם נחתם הסכם לפינוי הנפלים בין כל הגורמים המעורבים, לרבות פינוי הנפלים העיליים. ב. המנכ"לים במשהב"ט בשנים 2004-2008 לא קיבלו החלטה לתקצב את פינוי הנפלים העיליים.

זיהום קרקעות ומי תהום

בביקורת הקודמת העיר משרד מבקר המדינה על אזלת היד המתמשכת של כל הגורמים שאמורים היו לטפל בזיהום הקרקע במתחמי תעש ובזיהום מי התהום. חמורה מכל היא העובדה, שחלפו כ-15 שנה ממועד גילוי זיהום מי התהום במתחם השרון בשנת 1988 ועד לתחילת סקר הזיהומים בו בדצמבר 2003, ובמהלכן עסקו תעש ומשרדי ממשלה שונים בהטלת האחריות זה על זה, במקום להוציא אל הפועל תכנית פעולה לטיפול בזיהום ולמניעת התפשטותו. במצב דברים זה הציבור נפגע וגם עלות שיקום המים הולכת וגדלה עם התפשטות הזיהום.

עוד העיר משרד מבקר המדינה בביקורת הקודמת, כי נוכח הסכנות הנובעות מזיהום הקרקע במתחמי תעש ומזיהום מי התהום, חיוני שכל הגורמים המעורבים, ובהם משרד האוצר, יפעלו מתוך ראייה ממלכתית כוללת בדחיפות לטיפול בזיהום הקרקע, למניעת התפשטות זיהום מי התהום, ולטיפול בהם.

בהחלטת הממשלה מאוקטובר 2004¹¹ נכתבה הודעת משרד האוצר, כי סוגיית מקרקעי תעש נדונה ותידון ביחד עם כל גורמי הממשלה הרלוונטיים כחלק מהליך הפרטת תעש. בהערות ראש הממשלה מאוגוסט 2005 לדוח שנתי א56 של מבקר המדינה נכתב, כי הצעדים שינקטו הרשויות ותעש (בנוגע לזיהום הקרקע וזיהום מי התהום) ישולבו במסגרת התכנית להפרטת תעש.

בהחלטה של ועדת שרים לענייני הפרטה על הפרטת תעש מאוגוסט 2005 נקבע, כי רשות החברות הממשלתיות תגבש יחד עם החשב הכללי ואגף התקציבים, המשרד להגנת הסביבה ונציבות המים¹², הסדר להשתתפות המדינה בהוצאות תעש בנושא איכות הסביבה ומי התהום, לגבי כל הקרקעות שבהן פעלה תעש וכן כל טיפול נדרש, לרבות מכוח צווים על פי דין.

להלן תמצית התגובות של הגורמים השונים על ממצאי ביקורת המעקב בנוגע לזיהום הקרקע במתחמי תעש ולזיהום מי התהום: הרשות הממשלתית למים ולביוב (להלן - רשות המים) הודיעה למשרד מבקר המדינה ביולי 2009, כי מקובלות עליה מרבית מסקנות הביקורת בדבר "אזלת היד והיעדר התקדמות בפתרונות הזיהום של תעש", וכי זיהום מי התהום מתפשט וגרם לסגירתם של

11 החלטת ועדת שרים לענייני ביקורת המדינה (בק/79) מיום 31.8.04, שקיבלה תוקף של החלטת ממשלה מספר 2647 (בק/79) מיום 28.10.04.

12 הרשות הממשלתית למים ולביוב (רשות המים) כיום.

קידוחי מים ברמת השרון ובתל-אביב, והזיהום צפוי להמשיך להתפשט ולזהם אם לא יטופל, אולם טרם הוסדרו מקורות מימון לכך.

משרד האוצר הודיע למשרד מבקר המדינה ביולי 2009, כי נוכח עלויות סקרי הקרקע וטיהור נכון לטפל בזיהום הקרקע באמצעות קידום הליכי התכנון; ו"בימים אלו המדינה נערכת להפרטת תעש" ולהעתקת מפעליה לנגב, דבר שבשילוב עם ההליכים הסטטוטוריים יאפשר למדינה לטפל בזיהום הקרקע שבמתחם תעש השרון.

המינהל הודיע למשרד מבקר המדינה ביולי 2009, כי כיוון שהליך הפרטת תעש לא קודם סבור המינהל, כי תעש אחראית לטיהור הקרקע ומקורות המים.

המשרד להגנת הסביבה הודיע למשרד מבקר המדינה באוגוסט 2009, כי אכן הזיהום ממשיך להתפשט וככל הנראה יגדיל את ההוצאות העתידיות בגין שיקום מי התהום שיידרש; אין בידיו תמונת מצב על זיהום הקרקע במתחמי תעש ברמת הפירוס הרצויה; קיימים קשיים רבים לקדם את הליכי התכנון והפרטת תעש, שנועדו לטפל בסקרי הקרקע ובטיפול בה; המשרד גיבש בשנת 2007 מסמך הבנות עם משרד האוצר והמינהל לטיהור ולשיווק קרקעות תעש, אך קיים קושי ביישומם לאור פסיקת בית המשפט¹³; המשרד ניסה לקדם פעולות חירום למניעת התפשטות הזיהום, ללא הצלחה בשלב זה; ופעילותו הביאה להפסקת זיהומים חדשים של הקרקע ומי התהום במתחם תעש השרון, ולשדרוג תשתיות הייצור כדי להקטין פליטת מזהמים.

בביקורת המעקב עלה, כי גם בחלוף כארבע שנים ממועד הביקורת הקודמת לא נערכו סקרי הקרקע הדרושים במתחמי תעש ולא נעשה טיפול מקיף בזיהומים הקיימים בהם. משרד מבקר המדינה מעיר, כי משרד האוצר, המשרד להגנת הסביבה, רשות המים, המינהל ותעש כשלו בטיפול בזיהום הקרקע במתחמי תעש ובזיהום מי התהום. גם הטיפול בנזקי איכות הסביבה במקרקעי תעש, שנועד להתבצע במסגרת יישום החלטת הממשלה מאוגוסט 2005 להפריט את תעש, לא התבצע, נוכח העיכוב המתמשך בתהליך ההפרטה, שאין לדעת מתי ייצא אל הפועל.

משרד מבקר המדינה מעיר, כי מדובר בליקויים מהותיים וחמורים, המתמשכים למרות הפגיעה בציבור והסכנות לבריאותו, הנובעות מהתפשטות הזיהום בקרקע ובמי התהום, הנזקים הנגרמים בעטיו ועלות השיקום של מקורות המים ההולכת וגדלה. מן הראוי ששר הביטחון, שר האוצר, השר להגנת הסביבה ומנכ"ל משרד ראש הממשלה יידרשו בהקדם לפתרון סוגיות אלה.

פיקוח על קרקעות שתעש פינתה

בביקורת הקודמת העלה משרד מבקר המדינה, כי בשנות התשעים פינתה תעש מתחמים בהרצליה, בתל אביב ובירושלים, אך המינהל לא קיבל אותם ממנה, לרבות כאלו שטוהרה בהם הקרקע. כך אין בפועל מי שאחראי לקרקע שפונתה, שומר עליה או מאתר מקרי פלישה והסגת גבול. משרד מבקר המדינה העיר בביקורת הקודמת, כי מן הראוי שהמינהל יבחן את סוגיית החזרת הקרקעות

13 עת"מ 1291/07 אהל"ה - איכות חיים לתושבי רמת השרון ואח' נ' הוועדה המחוזית המשותפת לתכנון ולבנייה ואח', פורסם בתקדין (2009). המדינה הגישה ערעור על פסה"ד לבית המשפט העליון הצפוי לידון בינואר 2010.

המזוהמות אליו. במידת הצורך, על מועצת מקרקעי ישראל להחליט בעניין החזרת הקרקעות שפינתה תעש, בין אם טוהרו ובין אם לאו. על המועצה לדון בסוגיות השמירה, האחזקה והפיקוח על קרקעות אלו בטרם החזרתן למינהל. ביוני 2004 הודיע המינהל למשרד מבקר המדינה, כי הוא מקבל עמדה זו.

בהחלטת הממשלה מאוקטובר 2004 נקבע, כי "בלי לקבוע בסוגיית האחזקה למקרקעין, מנהל מינהל מקרקעי ישראל, בהתייעצות עם תעש, יודיע לאגף לביקורת המדינה תוך שישה חודשים על ההסדרים שקבע, בתיאום עם משרת ישראל והמשרד לאיכות הסביבה לשמירה ולאחזקה של 'הקרקעות החשודות כמזוהמות' שאינן בשימוש תעש, זאת עד לטיהורן ושיווקן".

בדיון שנערך בוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004 בעניין דוח הביקורת הקודמת דיווח מנהל המינהל, מר יעקב אפרתי, כי המינהל מקבל את המלצת מבקר המדינה לקבל את השטחים שפינתה תעש, אף על פי שתעש עדיין לא פינתה את הזיהום; לדבריו, ראוי שהמינהל ישנה את עמדתו ויפעל לקבל את השטחים האלה לאחריותו, לאחזקתו, לשמירתו ולטיפולו; והוא יביא הצעה זו למועצת מקרקעי ישראל.

1. בביקורת המעקב נמצא, כי הנחלת המינהל לא העלתה בפני מועצת מקרקעי ישראל את סוגיית השמירה, האחזקה והפיקוח על קרקעות שתעש פינתה. ממילא לא קיבלה המועצה החלטות בעניין זה או בעניין החזקת המינהל בקרקעות שפוננו. זאת, למרות הדיווח כאמור של מנהל המינהל, מר יעקב אפרתי, לוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004.

מנהל המינהל, מר ירון ביבי, הודיע למשרד מבקר המדינה באוגוסט 2009, כי המינהל לא לקח אחריות לשטח המזוהם ולא טיפל בו, היות שהוא טרם הגיע להסכמות עם משרד האוצר.

משרד מבקר המדינה מעיר, כי בהודעת מנהל המינהל אין כדי להצדיק את העובדה שהנחלת המינהל לא העלתה להחלטת מועצת מקרקעי ישראל, הקובעת את המדיניות הקרקעית שלפיה פועל המינהל, את סוגיית ההחזר למינהל של הקרקעות המטוהרות והבלתי מטוהרות שפינתה תעש.

2. משרד מבקר המדינה העלה בביקור במתחם נוף-ים באפריל 2008, כי המתחם פרוץ והציבור חשוף לסכנה בריאותית נוכח זיהום הקרקע שבו. בביקורים במתחם בית-הכרם ביולי 2008 ובאפריל 2009 עלה, כי המתחם פרוץ ומשמש כמזבלה לפסולת בניין משכונת מגורים הנבנית בצמוד לשטח המתחם. עלות פינוי הפסולת, הנאמדת באלפי טונות, עלולה להגיע לסכומים ניכרים.

מנהל המינהל הודיע למשרד מבקר המדינה ביולי 2009, כי גורמי הפיקוח של המינהל מקיימים סיוורים מעת לעת במתחמים שתעש פינתה, על אף שטרם הועברו לאחריות המינהל.

משרד מבקר המדינה מעיר, כי המינהל ותעש טרם הגיעו להסכמה בדבר החזרת הקרקעות שפינתה תעש בהרצליה, בתל-אביב ובירושלים והמינהל לא קיבל אותן מתעש. על אף הסיוורים העתיים שעורך המינהל לדבריו במתחמי תעש שפוננו, אין בפועל אחראי לקרקע, שומר עליה או מאתר מקרי פלישה והסגת גבול, כפי שנמצא גם בביקורת הקודמת. זאת אף שחלפו כארבע שנים מהודעת המינהל ביוני 2004 למשרד מבקר המדינה ומהדיווח של מנהל המינהל לוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004, כי ראוי שהמינהל יקבל את הקרקעות לאחריותו.

מתחם במרכז הארץ

החלטת הממשלה מאוקטובר 2004

בעקבות הביקורת הקודמת החליטה הממשלה באוקטובר 2004, שצוות בראשות נציג המינהל ובהשתתפות נציגי תעש, משהב"ט והמשרד להגנת הסביבה יגבש בתוך שלושה חודשים תכנית ועקרונות לניקוי המתחם שבמרכז הארץ מתחמושת, מנפלים ומכל פסולת אחרת, לרבות פירוט המשאבים הנדרשים ולוח הזמנים לביצוע.

בביקורת המעקב נמצא, כי המינהל, משהב"ט, תעש והמשרד להגנת הסביבה אמנם דנו ביניהם, אך לא הגיעו לכלל תכנית מוסכמת, לרבות המקורות הכספיים הדרושים להוצאה לפועל של תכנית כזו, כנדרש על פי החלטת הממשלה מאוקטובר 2004, שהתקבלה בעקבות הביקורת הקודמת, בנוגע לניקוי המתחם מתחמושת, נפלים וכל פסולת אחרת (ראו בהמשך).

האבטחה בשטח הנפלים

1. אפקטיביות האבטחה

א. בביקורת הקודמת העלה משרד מבקר המדינה, כי שטח הנפלים לא אובטח מאז 1968 ועד לנובמבר 2003, דהיינו כ-35 שנה. הממונה על הביטחון במערכת הביטחון (להלן - מלמ"ב) לא פעל בתקיפות כדי להגיע להחלטה בדבר הגוף האחראי להוצאת הנחיות להפעלת האבטחה וגם לא הוציא הנחיות בעצמו. בביקורת המעקב נמצא, כי בשלהי שנת 2003 הוציא מלמ"ב הנחיות להפעלת האבטחה במתחם ולאכיפתה.

ב. בביקורת הקודמת העלה משרד מבקר המדינה, כי הפעולות שעשתה תעש - גידור ושילוט - היו מעטות מדי, שהרי הגידור לא מנע כניסה לשטח המתחם. תעש לא פעלה די למניעת כניסת בלתי מורשים למתחם, או כדי להבטיח שגורם אחר יעשה זאת, ולא פעלה די להקטנת הסיכון לשלום הציבור ממצבורי התחמושת ומהנפלים, שלא אובטחו.

בישיבת הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת שהתקיימה בדצמבר 2004 דיווח משהב"ט, כי "אין כניסה ואין יציאה של אף אדם לשטח, אז מבחינה זו אפשר להירגע בעניין הזה שאין גניבה בשטח הספציפי עצמו המאובטח ובוודאי שאין הוצאה של אמל"ח [אמצעי לחימה] מהשטח, אחד המרכיבים שעלה בדוח [מבקר המדינה]".

בדצמבר 2004 דיווח משהב"ט לוועדה לענייני ביקורת המדינה, כי "אין גניבה בשטח [הנפלים]". בביקורת המעקב נמצא, כי אבטחת שטח הנפלים, שהחלה במהלך הביקורת הקודמת בנובמבר 2003, לא מנעה באופן מספק כניסה של בלתי מורשים לשטח, ועל פי מסמך של מלמ"ב ממרס 2008, קרו מספר אירועים חריגים שבהם נגנבו חומרי נפץ מהמתחם. ממסמך משהב"ט ממרס 2008 עלה, כי חלק מהגידור של שטח הנפלים "אינו ברמה גבוהה, ולכן קיימת בעייתיות באבטחתו בצורה הרמטית"; ולא הושקעו המשאבים הכספיים ותשומות הביטחון הנדרשות לביצוע השמירה באתר באופן מיטבי, אשר ימנע חדירת גורמים בלתי מורשים למתחם. במסמך מלמ"ב ממרס 2008 למנכ"ל משהב"ט נכתב, כי קיימת סכנה בטיחותית מהותית לחיי אדם במתחם וסכנה ביטחונית הנובעת מהאפשרות לגניבת נפלים וחומרי נפץ.

תעש הודיעה למשרד מבקר המדינה ביולי 2009, כי עשתה ככל יכולתה לאבטח את שטח הנפלים, והיא ממשיכה לאבטחו באופן המיטבי במגבלות המשאבים שמקצה לכך משהב"ט. מלמ"ב הודיע למשרד מבקר המדינה ביולי 2009, כי בגלל הנחיית מנכ"ל משהב"ט ממרס 2008 לפעול לפינוי מיידי של מערומי הנפלים (ראו בהמשך), החליט מלמ"ב שלא לדרוש את יישומם של אמצעי אבטחה נוספים.

משרד מבקר המדינה מעיר, כי בהתייחסויות תעש ומלמ"ב לממצאי הביקורת אין מענה לליקויי האבטחה שנמצאו במתחם לפחות עד למרס 2008. זאת ועוד, כפי שנכתב בביקורת הקודמת, העובדות המתוארות מקבלות ממד חומרה נוסף על רקע סכנת העימות והטרור, שכן עדיין מתאפשר לגורמים עוינים ואחרים לגנוב אמצעי לחימה שעלולים לשמש למטרות טרור או למעשים פליליים. אמנם האבטחה שיפורה את המצב בשטח, לעומת המצב ששרר לפני הביקורת הקודמת, אך עדיין נשקפת סכנה לביטחון הציבור ולבטיחותו נוכח העיכוב המתמשך בפינוי הנפלים והתחמושת. הפתרון היעיל המתבקש אפוא הוא פינוי התחמושת והנפלים.

2. עלויות האבטחה

במהלך הביקורת הקודמת, בנובמבר 2003, החל משהב"ט במימון עלויות אבטחת שטח הנפלים. בהערות ראש הממשלה מאוקטובר 2004 לרוח שנתי 2005 של מבקר המדינה נכתב, כי עד לפינוי הנפלים תתבצע במתחם אבטחה על ידי משהב"ט.

א. בשלהי שנת 2003 קבע מנכ"ל משהב"ט, כי עד להחלטה בדבר מתווה הפעולה הרצוי לפינוי הנפלים יאובטח השטח במימון משהב"ט. בהחלטת הממשלה מאוקטובר 2004 נכתב, כי משהב"ט הודיע, שמלמ"ב הציב שמירה במתחם כפתרון זמני עד לסיום עבודת הצוות שהוזכרו לעיל - כאמור בתוך שלושה חודשים.

בביקורת המעקב נמצא, כי מאז נובמבר 2003 מתקצב משהב"ט ומממן את השמירה במתחם. העלות לכך מאז ועד לדצמבר 2008 הסתכמה בכ-10.8 מיליון ש"ח. משרד מבקר המדינה מעיר, כי עלות זו מהווה יותר ממחצית העלות לפינוי המעורמים והנפלים העיליים שנאמדה במשהב"ט במרס 2008. העלות השנתית הצפויה להמשך השמירה במחירי 2008 היא כ-2.4 מיליון ש"ח.

יצוינו דברי המשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב, מר יחיאל חורב, מאוגוסט 2006, כי אינו מקבל את העובדה שכספי ציבור ירדו לטמיון עבור שירותי השמירה הנדרשים מאחר שנושא פינוי הנפלים אינו מקודם.

ב. מדיון מנכ"ל משהב"ט בספטמבר 2004 עלה, כי משהב"ט מממן את מלוא הוצאות האבטחה ללא כל הסכם חתום מול תעש, וכי יש לגבש הסכם ולפיו תחזיר תעש למשהב"ט את ההוצאות.

בביקורת המעקב נמצא, כי עד לדצמבר 2008 לא חתמו משהב"ט ותעש על הסכם להחזר עלויות האבטחה למשהב"ט.

ג. בינואר 2005 הטיל מנכ"ל משהב"ט על אגף מבצעים לוגיסטיים ונכסים במשהב"ט (להלן - אמו"ן) את האחריות "לסיים את הסיכומים עם ממו" [המינהל] לגבי שטח הנפלים", ולכלול את הדרישה להחזר הוצאות האבטחה של משהב"ט במתחם.

בפברואר 2006 הודיע מלמ"ב למינהל, כי משהב"ט יישא בעלויות השמירה במתחם עד לתחילת העבודות לפינוי הנפלים והתחמושת, והחל ממועד מכירת החול יחזיר המינהל את העלויות למשהב"ט. במרס 2006 הודיע המינהל למשהב"ט, כי עד לקבלת המתחם כשהוא מטוהר ונקי מנפלים ואמצעי לחימה, השמירה ועלותה הן באחריות משהב"ט ועל חשבונו. בדצמבר 2008 חזר הסמנכ"ל לשיווק ולכלכלה במינהל (להלן - הסמנכ"ל לשיווק), בעל פה, על עמדה זו בפני נציגי משרד מבקר המדינה.

ממסמכי משהב"ט עולה, כי קיים חשש שיעבור עוד זמן רב עד להכרעה במחלוקת שנוצרה בין משהב"ט לבין המינהל בסוגיית מימון עלויות אבטחת שטח הנפלים. פתרון האבטחה הזמני, כשלושה חודשים במימון משהב"ט, שנכתב בהחלטת הממשלה מאוקטובר 2004, נמשך כבר מעל ארבע שנים. בפועל מוציא משהב"ט מיליוני ש"ח לצורכי אבטחה, מאחר שאינו מסכם עם המינהל על תכנית לפינוי התחמושת והנפלים. משרד מבקר המדינה מעיר, כי יש לראות בחומרה התנהלות זו המספקת בפועל מענה אבטחתי חסר ומובילה לבזבז מתמשך של כספי הציבור.

פינוי הנפלים

1. סקר קרקע

א. בביקורת הקודמת עלה לפי סקר קרקע שהוגש בינואר 1994 לתעש, על פי בקשתה, כי בשטח הנפלים וצפונית לו מפוזרים אלפי פריטי תחמושת במצבורים ומתחת לפני הקרקע.

בביקורת המעקב עלה, כי הסמנכ"ל לשיווק הוציא באוגוסט 2006 סיכום לדיון שנערך באוקטובר 2005 ובו נאמר, כי מנכ"ל משהב"ט, אלוף (מיל') עמוס ירון, ומנהל המינהל, מר יעקב אפרתי, החליטו כי משהב"ט והמינהל יקצו סך של 1 מיליון ש"ח כל אחד להתנעת תהליך פינוי התחמושת והנפלים ושיווק החול שבמתחם.

משרד מבקר המדינה מעיר למינהל, כי הוצאת מסמך הסמנכ"ל לשיווק, המהווה סיכום לדיון בין מנהל המינהל למנכ"ל משהב"ט, רק כתשעה חודשים לאחר קיומו אינה מתיישבת עם סדרי מינהל תקין. הסיכום אמור היה להוות הנחיה אופרטיבית לגורמי הביצוע במינהל ובמשהב"ט להקצות את המימון האמור, אך העיכוב בהעלאת ההסכמות על הכתב גרם גם הוא לעיכוב בהתנעת פינוי הנפלים.

יצוין, כי בנובמבר 2006 שלח המינהל למשהב"ט את התחייבותו להשתתפות עד לסך של 1 מיליון ש"ח להתנעת תהליך טיהור המתחם ושיווק החול, אך באוגוסט 2008 ביטל אותה בנימוק ש"הפרויקט אינו מתקדם בשלב זה ומינהל מקרקעי ישראל מינה חברה מנהלת לצורך טיפול בפרויקט".

ב. בדצמבר 2005 הטיל הסמנכ"ל וראש אמון על ראש אגף בינוי בפועל במשהב"ט לבצע סקר על מיקום הנפלים בשטח באמצעות חברה אזרחית.

משרד מבקר המדינה העלה בביקורת המעקב, כי רק שנה מאוחר יותר, בדצמבר 2006, אישר אגף בינוי במשהב"ט להתקשר עם משרד מהנדסים לתכנון וייעוץ בהנדסה אזרחית (להלן - משרד המהנדסים) לביצוע סקר חול ראשוני בשטח הנפלים. הסקר נערך במהלך שנת 2007.

עוד העלה משרד מבקר המדינה, כי כדי להתניע את תהליך טיהור המתחם מנפלים על פי סיכום מנהל המינהל ומנכ"ל משהב"ט מאוקטובר 2005, נדרש היה לבצע סקר קרקע נוסף במקום זה שבוצע בינואר 1994. זאת בגלל משך הזמן שחלף מביצוע הסקר הקודם, שבמהלכו חלו תזווה של החולות במתחם והתפשטות הצמחייה בו. משרד מבקר המדינה מעיר, כי הסחבת בהגעה להסכם בדבר פינוי הנפלים גרמה אפוא לבזבז משאבים כספיים גם במקרה זה בשל הצורך לחזור על עבודות שכבר בוצעו בעבר.

2. דיווח על תיקון הליקויים

בביקורת הקודמת העלה משרד מבקר המדינה, כי על אף שהוחל בפינוי מצבורי התחמושת והנפלים בשנת 1968, חלפו שנות דור ובמהלכן עלות הפינוי גדלה עשרות מונים; בשנים 1992-2004 ניהלו תעש והמינהל משא ומתן להחזרת המתחם מתעש למינהל, לרבות משא ומתן החל משנת 1997 לניקוי מהתחמושת ומנפלים, אך המשא ומתן לא השתכלל לכדי הסכם. דרך התנהלות המשא והמתן הייתה אחת משורשי הבעיה של אי-ההגעה להסכם. משרד מבקר המדינה העיר בביקורת הקודמת, כי מן הראוי שמשב"ט יקדם באופן מעשי ומהיר את הפתרון לכך שיבוצע פינוי דחוף של מצבורי התחמושת הגלויים שבשטח.

על פי חוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב], בכל גוף מבוקר ימונה צוות לתיקון ליקויים (להלן - הצוות). במסמך הצוות בראשות מנכ"ל משהב"ט מאוגוסט 2004 בעקבות דוח הביקורת הקודמת נכתב, כי מתנהלת עבודת מטה בין משהב"ט לבין המינהל ולבין תעש על פינוי המתחם מנפלים; עיקרי טיוטת ההסכם המתגבשת בין הצדדים היא: המינהל יפיץ מכרז למכירת החול שבמתחם, ומכספים אלו ימומנו פעילויות תעש לניקוי המתחם והוצאות השמירה; המינהל הכין הצעה לדיון במועצת המינהל ולאחר אישורה יוכן הסכם בין המינהל לבין תעש והפרויקט אמור לצאת לדרך; ותפקידו של משהב"ט הינו לנסות ולהביא לגישור בין עמדות תעש והמינהל.

בהערות ראש הממשלה מאוקטובר 2004 לדוח הביקורת הקודמת נכללו תגובת משהב"ט שלעיל וכן תגובת תעש, כי בפברואר 2004 התקיים דיון ובו סיכמו תעש, המינהל ומשהב"ט את דרך הטיפול במתחם.

בישיבת הוועדה לענייני ביקורת המדינה שהתקיימה בדצמבר 2004 דיווח ראש חטיבת נכסים באמו"ן, מר אריה לב, כי סוכם הליך של מימון ותחילת עבודת הפינוי של מערומי התחמושת העיליים בשלב ראשון; משהב"ט מעביר לתעש תקציב עבור כך ותעש תתחיל לפנות את מערומי התחמושת העיליים כבר בשטח, להערכתו בתוך חודש או חודש וחצי; משהב"ט נעתר לפנים משורת הדין לממן את הפינוי של המערומים העיליים, כי דוח מבקר המדינה חמור וזילות האדם שהייתה בשטח היא בלתי אפשרית מבחינת משהב"ט; "טיוטת ההסכם בינינו לבין תעש מתגלגלת זה באוויר... לא יכול להיות אחרת. אסור שיהיה אחרת"; ובשלב השני יהיה הסכם עם המינהל למכירת החול ולניקוי המתחם, אך ההסכם נתון להחלטת המינהל ומועצת המינהל והתהליך יהיה קצת יותר ארוך.

על אף האמור בהערות ראש הממשלה, ועל אף דיווחי משהב"ט האמורים, נמצא בביקורת המעקב, כי המשא ומתן בין תעש לבין המינהל לפינוי המתחם שבמרכז הארץ, לרבות שטח הנפלים, נמשך עד יולי 2006, חלקו נערך בהשתתפות משהב"ט, אך הוא לא הבשיל לכדי הסכם בין הצדדים. יצוין, כי בנובמבר 2006 אישרה הנהלת המינהל, כי ההתקשרות לביצוע פינוי הנפלים, כריית החול ומכירתו תהיה בין המינהל לבין משהב"ט (ראו בהמשך).

הדיווח שמסר ראש חטיבת נכסים במשהב"ט לוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004, כי להערכתו בתוך חודש או חודש וחצי יתחיל פינוי מערומי התחמושת העיליים, לא היה מבוסס, היות שלא הסתמך על תכנית אופרטיבית קונקרטית כלשהי לפינוי הנפלים. כאמור לעיל, עד לאוגוסט 2009 לא הוחל בפינוי. יוצא מכך שהוועדה קיבלה דיווח מרגיע שלא התממש, כשבפועל נמשכו הסחבת ואי-הטיפול. כל זאת, למרות הביקורת ולמרות המצב החמור בשטח. עד לאוגוסט 2009 משהב"ט לא תקצב את פינוי מערומי התחמושת העיליים; ובכך לא עמד בדיווחו לוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004.

3. פעילויות לפינוי הנפלים

בביקורת המעקב נמצא, כי טרם נחתם הסכם לפינוי הנפלים בין כל הגורמים המעורבים, לרבות פינוי מערומי התחמושת העיליים. מועד צפוי לחתימה על הסכם כזה אינו ידוע.

להלן פירוט:

א. התקשרות בין משהב"ט לבין תעש

בספטמבר 2004 הנחה מנכ"ל משהב"ט, כי בשלב ראשון תתקשר תעש עם חברה פרטית לביצוע פינוי מערומי התחמושת העיליים במימון של משהב"ט בסך של 2 מיליון ש"ח. באוקטובר 2004 כתב מנכ"ל תעש למנכ"ל משהב"ט, כי עלות הפינוי היא בסך 3.25 מיליון ש"ח, וכי יידרו עלויות נוספות.

בדצמבר 2004 הציג הסמנכ"ל וראש אמו"ן למנכ"ל משהב"ט, כי "אין התקדמות משמעותית בפעילות תעש לפינוי הנפלים". מנכ"ל משהב"ט הנחה אותו להביא לחתימה על הסכם לפינוי שטח הנפלים וכן לכריית החול ומכירתו בכל המתחם. בינואר 2005 הורה מנכ"ל משהב"ט לאמו"ן ולאגף כספים במשהב"ט (להלן - אכ"ס) לסיים את הכנת ההסכם לפינוי המעורמים העיליים בשטח הנפלים בין משהב"ט לבין תעש ולחתום עליו.

בפברואר 2005 הודיעה תעש למשהב"ט, כי בתעש לומדים את המשמעויות ואת ההשלכות בעניין ההתקשרות בין תעש לבין משהב"ט בנוגע לפינוי המעורמים העיליים. בעקבות ההודעה כתב בפברואר יועץ משפטי במערכת הביטחון למנכ"ל משהב"ט, כי תעש משהה (הדגשה במקור) את הפעילות לפינוי המעורמים העיליים עד לסיום אפיון הפרויקט לכריית החול ולפינוי הנפלים במשותף על ידי תעש, משהב"ט והמינהל. משהב"ט ותעש המשיכו בחליפת מסמכים ביניהם בנוגע להגעה להסכם לפינוי המעורמים העיליים בלבד.

בביקורת המעקב נמצא, כי משהב"ט ותעש לא הגיעו להסכמה עד מאי 2008¹⁴ על פינוי מערומי התחמושת העיליים והנפלים, וממילא לא בוצעה ביניהם התקשרות לכך. לפיכך ממשיך משהב"ט לממן את עלויות האבטחה, ועדיין קיימות סכנות לציבור הנובעות מאי-פינוי המעורמים העיליים והנפלים.

14 במאי 2008 לקח על עצמו המינהל את הובלת הפרויקט לפינוי הנפלים לרבות הוצאת מכרז.

ב. התניות לחתימת הסכם לפינוי הנפלים

באוגוסט 2005 רשם הסמנכ"ל לשיווק, עו"ד רונן כהן-שור, כי מנהל המינהל ומנכ"ל משהב"ט סיכמו, שמשלהב"ט בליווי תעש ינקו את שטח הנפלים; המימון לכך יהיה מהתמורה משיווק החול; ומשהב"ט בליווי נציגי המינהל ותעש יקדמו מכרו לפינוי הנפלים והתחמושת. ממסמך אמו"ן מאוקטובר 2005 עולה, כי אגף בינוי אמור היה להכין ולהפיץ את המכרז האמור.

בינואר 2006 הטיל מנכ"ל משהב"ט על המשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב לבחון את הדרך המהירה ביותר לפינוי שטח הנפלים ולביצוע הפעולות הנדרשות למימוש מהיר של הפינוי. בעקבות כך הנחה המשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב מיד את תעש להגיש בתוך כחודש הצעת מחיר לאישור המינהל ואגף בינוי. באפריל 2006 קיבל אגף בינוי את הצעת המחיר. במאי 2006 הציגה תעש לסמנכ"ל לשיווק את הצעת המחיר ואת שיטת הפינוי.

בינוי 2006 הודיע הסמנכ"ל לשיווק למשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב, שהמינהל בחן את האפשרות שמשלהב"ט יהיה אחראי לפינוי הנפלים ולשיווק החול, דהיינו לא תעש. מלמ"ב השיב לסמנכ"ל לשיווק, כי קיימת אפשרות מעשית לכך. בעקבות כך דרש המינהל ממשלהב"ט ביולי 2006 את הסכמתו למספר עקרונות שפורטו כתנאי לחתימה על הסכם בין המינהל לבין משהב"ט לפינוי הנפלים ולמכירת החול. באוגוסט 2006 השיב משהב"ט למינהל, כי חלק מהעקרונות יסוכמו בנפרד בגלל מורכבותם והמשמעות הכספית בגינם. בנובמבר 2006 אישרה הנהלת המינהל לגבש את ההסכם האמור בין הצדדים על בסיס הסכמת משהב"ט למספר עקרונות.

בביקורת המעקב נמצא, כי עד דצמבר 2008 לא דנו משהב"ט והמינהל בחלק מהעקרונות, כגון: התמלוגים למינהל בגין מכירת החול וההיתרים הנדרשים, ולא חתמו על הסכם בנושא.

ג. בחירה בתעש כספק יחיד

באוגוסט 2005 פעל משהב"ט להשיג פטור ממכרז לתעש לפינוי שטח הנפלים על פי סעיף פטור של "ספק יחיד", כאמור בתקנות חובת המכרזים (התקשרויות משרד הביטחון), התשנ"ג-1993. משהב"ט שם דגש על הטיפול בסכנה הביטחונית והבטיחותית שבשטח. ממסמכי משהב"ט עולה, כי חברות שונות יכולות לבצע חלקים מרכזיים מתכולת העבודה שבחר משהב"ט, כך שניתן היה לצאת למכרז ביניהן. הגדרת תכולת העבודה במשהב"ט הובילה לכך שתעש תהא "ספק יחיד", באישור מנכ"ל משהב"ט מיולי 2007. המינהל לעומת זאת הדגיש את כריית החול במתחם ומכירתו, לרבות כדי לממן על ידי כך את פינוי הנפלים. בדצמבר 2008 סיכמו מנכ"ל משהב"ט ומנהל המינהל, כי המינהל ייצא במכרז לכריית החול.

פינוי הנפלים חייב שיתוף פעולה בין המינהל לבין משהב"ט, כדי להביא בחשבון את מכלול האינטרסים הציבוריים, לרבות צמצום הסכנה הביטחונית והבטיחותית והשאת התקבולים ממכירת החול במתחם. בביקורת המעקב עלה, כי משהב"ט והמינהל לא הכריעו מלכתחילה בנוגע לדרך ביצוע הפרויקט והאם לבצעו באמצעות ספק יחיד או באמצעות מכרז. לאחר שמשלהב"ט בחר בתעש כספק יחיד לפינוי שטח הנפלים, החל המינהל בהכנת מכרז מטעמו לכריית החול ולפינוי הנפלים. משרד מבקר המדינה מעיר, כי בינתיים לא קידמו הצדדים את הפרויקט כנדרש, ובזבוז זמן יקר ומשאבים כספיים.

ד. הצעות המחיר

בנובמבר 2006 הנחה המשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב את כל הגורמים המעורבים לפעול בהקדם להתחלת הפינוי של מערומי התחמושת העיליים. באותו חודש הגישה תעש למלמ"ב הצעת מחיר לכך בסכום של כ-3.5 מיליון ש"ח. אגף בינוי דחה אותה, כיוון שהטילה את האחריות על משהב"ט ולא כללה את כל העלויות הדרושות לביצוע הפינוי. במאי 2007 מסר אגף בינוי למלמ"ב אומדן עלויות מפורט בסך של כ-16.6 מיליון ש"ח. בספטמבר 2007 הגישה תעש לאגף בינוי הצעת מחיר מעודכנת בסך כ-19 מיליון ש"ח (לא כולל עלויות שמירה).

בדצמבר 2007 סיכם מלמ"ב עבודת מטה לפינוי מערומי התחמושת העיליים במתחם, לרבות שתי הצעות המחיר שסוכמו עם תעש: האחת בסך של כ-21.5 מיליון ש"ח והשנייה בסך של 19.3 מיליון ש"ח, בתנאי שמשב"ט יהיה מוכן לקחת על אחריות עלויות מסוימות. במרס 2008 דן מנכ"ל משהב"ט, מר פינחס בוכריס, בעבודת המטה.

בביקורת המעקב עלה, כי חלפו כשלוש שנים וחצי מהמועד שבו החליט מנכ"ל משהב"ט, אלוף (מיל') עמוס ירון, לפעול מיידית לפינוי מערומי התחמושת העיליים בספטמבר 2004, ועד שמלמ"ב הציג במרס 2008 לדיון בראשות המנכ"ל, פינחס בוכריס, שתי הצעות מחיר מפורטות לביצוע הפינוי. משרד מבקר המדינה מעיר, כי תקופה הנמשכת כשלוש שנים וחצי במשהב"ט כדי לסכם הצעות מחיר לפינוי המערומים העיליים אינה סבירה ומעידה גם היא על הסחבת הבלתי נסבלת והטיפול הבלתי תקין בפינוי המתחם על ידי כל הגורמים המעורבים.

ה. החלטות במשהב"ט

1) במרס 2008 הציגו גורמי משהב"ט למנכ"ל משהב"ט שתי חלופות: פינוי הנפלים העיליים ומכירת החול או פינוי הנפלים העיליים בלבד. על פי החלופה הראשונה לא ניתן להעריך את הכדאיות הכלכלית ולוחות הזמנים לביצוע, ועל משהב"ט להמשיך ולשאת בעלויות אבטחת השטח. על פי החלופה השנייה, חשוף משהב"ט לעלות הפינוי בסך כ-21 מיליון ש"ח, אך יתאפשר צמצום עלויות האבטחה. במסמך שהוכן לדיון המליץ אמו"ן על החלופה הראשונה ומלמ"ב המליץ על החלופה השנייה וכן להמשיך ולקדם את פרויקט פינוי המתחם כולו ומכירת החול.

בסיכום הדיון הורה מנכ"ל משהב"ט "להיכנס לפרויקט מייד לפינוי הנפלים [מערומי התחמושת העיליים] במתחם שבמרכז הארץ (ההדגשה במקור) והמשך המשא ומתן עם המינהל לפינוי יתרת המתחם מחומרי נפץ ונפלים והכול מהתמורה ממכירת החול; הנחה את אגף התקציבים (להלן - את"ק) לסכם עם משרד האוצר תקצוב מיידית לפינוי עד מאי 2008; והנחה את הסמנכ"ל וראש אמו"ן לסכם עם המינהל על החזר עלויות השמירה והפינוי וחלוקת הרווחים ממכירת החול.

בביקורת המעקב נמצא, כי ביוני 2008, רק שלושה חודשים לאחר החלטת מנכ"ל משהב"ט, פנה בכתב את"ק למשרד האוצר וביקש לזמן דיון כדי לגבש הסדר משותף להעמדת תקציב בסך כ-21 מיליון ש"ח לפינוי מערומי התחמושת העיליים¹⁵. אולם במשהב"ט לא סוכם על הקצאת התקציב. משרד מבקר המדינה מעיר, כי אי-הסיכום במשהב"ט כמוהו כאי-קבלת החלטה על תקציב לפינוי מערומי התחמושת העיליים, על כל המשתמע מכך.

15 באוגוסט 2008 השיב משרד האוצר לאת"ק, כי בהתאם לאמור בדוח ברוט (דוח הוועדה ממאי 2007, שקבע את מסגרת תקציב הביטחון הרב-שנתית) תקציב הביטחון יתייחס לכל הוצאות מערכת הביטחון ולא יהיו סעיפי תקציב שנתונים למיקוח נפרד.

(2) במאי 2008 סיכמו הסמנכ"ל וראש אמו"ן, מר ויקטור בר-גיל, והסמנכ"ל לשיווק, עו"ד רונן כהן-שור, שלא לפי החלטת מנכ"ל משהב"ט, כי פינוי הנפלים העיליים ומכירת החול ינוהלו בשלב אחד, ובמכרז משותף למינהל ולמשהב"ט. יצוין, כי לאחר מכן דיווח אמו"ן לעוזר המנכ"ל על סיכום זה.

משרד מבקר המדינה מעיר למשהב"ט, שהמשמעות המעשית של סיכום הסמנכ"ל וראש אמו"ן והסמנכ"ל לשיווק הייתה, שפינוי הנפלים העיליים לא יבוצע בזמן הנראה לעין, נוכח כריכתו בפרויקט הכולל לניקוי החול ולשיווק. כך, לא מומשה ההחלטה של מנכ"ל משהב"ט, פינחס בוכריס, ממרס 2008.

עוד מעיר משרד מבקר המדינה, כי לא מומשו גם ההחלטות הקודמות של אלוף (מיל') עמוס ירון - מספטמבר 2004, ושל המשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב, יחיאל חורב - מנובמבר 2006, לפעול מיידית לפינוי מערומי התחמושת העיליים.

(3) בדצמבר 2008 המליץ המשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב למנכ"ל משהב"ט, פינחס בוכריס, להנחות לפעול מיידית ליישום החלטתו ממרס 2008 לפינוי מערומי הנפלים העיליים, בשל הסיכונים הביטחוניים, הביטחוניים והציבוריים, ובהתאם להחלטת הממשלה מאוקטובר 2004, וכן להיפגש עם מנהל המינהל לטיפול בנושא. בדצמבר 2008 סיכמו מנכ"ל משהב"ט ומנהל המינהל, ירון ביבי, כי המינהל ייצא בתוך ארבעה חודשים למכרז פומבי לפינוי המתחם בכללותו מתחמושת ומנפלים, לאחר בחינה נוספת של האפשרות לקדם את פינוי הנפלים העיליים תחילה.

מהמתואר לעיל עולה, כי מנכ"ל משהב"ט אמנם החליט במרס 2008 לבצע את פינוי מערומי התחמושת העיליים תחילה, אך בהמשך דווח לו על סיכום הסמנכ"ל וראש אמו"ן במשהב"ט והסמנכ"ל לשיווק במינהל ממאי 2008 לבצע את הפרויקט הכולל את מכירת החול. אולם, בדצמבר 2008 הציג מנכ"ל משהב"ט בפני מנהל המינהל את עמדתו ממרס 2008 לפעול בתחילה לפינוי מערומי התחמושת העיליים בלבד.

ו. תגובות לממצאי הביקורת

להלן תמצית התגובות של הגורמים השונים על ממצאי ביקורת המעקב בנוגע לפינוי התחמושת והנפלים שבמתחם: ביולי 2009 הודיעה תעש למשרד מבקר המדינה, כי היא מסתייגת מממצאי הביקורת בגין אחריותה לשטח הנפלים. דא עקא, הסתייגותה של תעש אינה עולה בקנה אחד עם האמור במסמכיה.

באותו מועד הודיע המינהל למשרד מבקר המדינה, כי משהב"ט נושא באחריות החוזית, הציבורית והכלכלית להשבת המתחם למינהל כשהוא מטוהר ונקי מנפלים ומתחמושת, והמינהל ומשהב"ט פועלים לאחרונה במשותף ובאופן נמרץ לגיבוש מכרז לפינוי הנפלים ולשיווק החול שבמתחם.

גם אמו"ן הודיע למשרד מבקר המדינה באותו מועד, כי סוכם עם המינהל שפינוי התחמושת והנפלים מהמתחם שבמרכז הארץ ימומן באמצעות שיווק החול מהמתחם, מדובר בפרויקט יקר ומורכב לביצוע, ובמהלך החודשים הקרובים עתידה עבודת המטה אשר ביצע משהב"ט עם המינהל להתכנס לכדי סיכום על דרך הפעולה ומימושה.

באוגוסט 2009 הודיע עוזר מנכ"ל משהב"ט למשרד מבקר המדינה, כי נוכח הקשיים והעוכבים בהסדרת פינוי הנפלים יחד עם כריית החול, יש להפרידם ולהתחיל מיד בביצוע התקשרות לפינוי

מערומי התחמושת העיליים, והמנכ"ל יעקוב בשבועות הקרובים אחר התקדמות הפתרון בסוגיה והבאתה לכדי סיום.

לאורך השנים מנכ"לים במשהב"ט והמשנה למנכ"ל וראש מלמ"ב הגדירו את פינוי הנפלים ומערומי התחמושת העיליים במתחם שבמרכז הארץ כנושא בעל חשיבות ביטחונית, בטיחותית וציבורית עליונה. בהערות ראש הממשלה מאוקטובר 2004 לדוח שנתי 55א של מבקר המדינה, נאמר, כי פרויקט פינוי התחמושת והנפלים אמור לצאת לדרך. משהב"ט הודיע לוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004, כי הוא נעתר לפנים משורת הדין לממן את פינוי מערומי התחמושת העיליים. למרות כל אלה, המנכ"לים במשהב"ט בתקופה 2004-2008 לא קיבלו החלטה מגובה בתקציב לפנות לכל הפחות את מערומי התחמושת העיליים שבמתחם.

תעש והמינהל לא פעלו ביעילות להסרת המפגע הבטיחותי והביטחוני: על תעש היה לעשות כן לכל הפחות מתוקף הסכם הנכסים להקמתה מאוקטובר 1990, שהעביר לניהולה את המתחם, ומתוך כך גם את שטח הנפלים, ומתוך האינטרס שלה להחזיר את השטח למינהל ולהימנע מדרישה לתשלומי ארנונה (ראו בהמשך); ועל המינהל היה לעשות כן לכל הפחות מהאינטרס הכלכלי שלו לקבל את השטח.

נכון למועד סיום ביקורת המעקב בדצמבר 2008, עלויות השמירה בשטח הנפלים הסתכמו בכ-10.8 מיליון ש"ח (במחירים שוטפים) בתקופה נובמבר 2003 - דצמבר 2008, המהווים כמחצית מהעלות המתוכננת במשהב"ט במרס 2008 לפינוי הנפלים העיליים. משהב"ט גם ממשיך לממן את האבטחה בשטח הנפלים בעלות של כ-2.4 מיליון ש"ח בשנה.

בביקורת המעקב עלה, כי גם בחלוף ארבע שנים מאז הביקורת הקודמת טרם עלה בידי משהב"ט והמינהל להסכים על תכנית אופרטיבית לפינוי התחמושת והנפלים ולהוציאה אל הפועל, ומועד צפוי לכך אינו נראה בעין. משרד מבקר המדינה מעיר, כי הגיע המועד לסיים התנהלות מבישה זו, שבה הגורמים המוסמכים אינם פועלים בנחישות הראויה לפתורנה, ובתוך כך מסכנים חיי אדם. מן הראוי, ששר הביטחון, שר האוצר ומנכ"ל משרד ראש הממשלה יידרשו בהקדם לפתרון הסוגיה.

דרישות לתשלום ארנונה

משרד מבקר המדינה העלה, כי כל עוד המינהל אינו מקבל לידי את המתחם (בגלל העיכוב המתמשך בפינוי שטח הנפלים), תעש ומשהב"ט עלולים לשאת בחיובי ארנונה¹⁶ בגין שטח הנפלים שהסתכמו בכ-46 מיליון ש"ח לתקופה 1996-2005 ו-2008.

סיכום והמלצות

לאורך השנים מנכ"לים במשהב"ט הגדירו את פינוי הנפלים ומעורמי התחמושת העיליים במתחם שבמרכז הארץ כנושא בעל חשיבות ביטחונית, בטיחותית וציבורית עליונה. משרד מבקר המדינה רואה בחומרה את העובדה שמשרד הביטחון, המינהל ותעש מגלים סחבת ואזלת יד מתמשכת לאורך שנים בטיפול בליקויים מרכזיים וחמורים שעליהם הצביע מבקר המדינה בשנת 2004 (בדוח שנתי 55א) בנושא ניקוי המתחם מתחמושת, מנפלים ומכל פסולת אחרת. מדובר במחדל ביטחוני ובטיחותי מתמשך, הגובל בסיכון ממשי לשלום הציבור. בנוסף לכך, הסחבת בטיפול ואי-פינוי המתחם מהנפלים גרמה לבזבוז משאבים כספיים, שהיה נמנע לו ההחלטות לפינוי היו מתבצעות כסדרן.

קיימת חשיבות עליונה לדיווחים מבוססים של הגופים המבוקרים לראש הממשלה ולכנסת לצורך ביצוע פיקוח ובקרה יעילים על תיקון הליקויים שהעלה מבקר המדינה. בביקורת המעקב נמצאה אי-עמידה מהותית בדיווחים שמסרו משרד הביטחון והמינהל בדיון הוועדה לענייני ביקורת המדינה בדצמבר 2004. חמורים במיוחד אי-העמידה של משרד הביטחון בדיווחו לוועדה, כי יתחיל בפינוי הנפלים במתחם, ושל המינהל שדיווח, כי יעלה לדיון בפני מועצת מקרקעי ישראל את סוגיית השמירה, האחזקה והפיקוח על קרקעות שפינתה תעש; אך שני הגופים לא עשו כן. אי-העמידה מטילה ספק בתקפות הדיווחים.

נוכח ממצאי ביקורת המעקב בדבר התמשכות הליקויים והמחדלים שנמצאו בביקורת הקודמת, מן הראוי, כי המינהל ומשרד הביטחון ישפרו את שיתוף הפעולה ביניהם, ויפעלו יחדיו בנמרצות וללא דיחוי לטיהור המתחם מאמצעי הלחימה והנפלים. משרד מבקר המדינה מעיר, כי הגיע המועד לסיים התנהלות מבישה זו, בה הגורמים המוסמכים אינם פועלים בנחישות הראויה לפתרונה ובתוך שכך מסכנים חיי אדם.

נוכח הסכנות לבריאות הציבור הנובעות מהטיפול החלקי של כל הגורמים האמורים לטפל במפגע הסביבתי החמור של זיהומי הקרקע שבמתחמי תעש והזיהומים במי התהום, על כל הגורמים הקשורים למקרקעי תעש לפעול מיידית כדי למנוע את המשך התפשטות הזיהומים הקיימים ולפעול לאלתר לסילוקם. נוכח האמור לעיל, ראוי ששר הביטחון, שר האוצר, השר להגנת הסביבה ומנכ"ל משרד ראש הממשלה יידרשו בהקדם לפתרון סוגיות אלה.